

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (4)

21.6.2021

VTDno-2021-435

Sisäministeriö
intermin@oikeus.fi

VN/6255/2021; SM014:00/2015

Sisäministeriön lausuntopyyntö työryhmän ehdotukseen hallituksen esitykseksi laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) noudattamista siten kuin sanotussa laissa säädetään sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää. Valtuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvojana. Tehtäviin sisältyy lisäksi ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen.

Valtuutettu kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Säätelyssä on huomioitava yhdenvertaisen kohtelun edellyttävän tarvittaessa myös henkilöiden erilaista kohtelua

Ehdotetun säätelyn yksi tavoite on varmistaa nykyistä paremmin kiinniotettujen ”yhdenmukainen” kohtelu. Luonnosesityksessä todetaan, että muun muassa Eduskunnan oikeusasiamies on todennut eri säilytystiloissa ja poliisilaitoksissa olevan suuria eroja menettelyissä ja kohtelussa ja siten myös vapautensa menettäneiden oikeuksien toteutumisessa (s. 35; myös s. 176). Ehdotuksessa todetaan muun muassa myös, että Poliisihallitukselle annettava kattava toimivalta antaa hallinnollisia määräyksiä edistää perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuusvaatimuksen toteutumista.

Valtuutettu katsoo, että uudistettavan lain tavoite yhdenmukaistaa käytäntöjä, on luonnollisesti erittäin hyvä ja tarpeellinen.

Olennaista kuitenkin on, että lain perusteluissa huomioidaan ja viestitään oikean käsityksen antavalla tavalla myös siitä, mitä yhdenvertaisella kohtelulla tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain ja muun syrjintää koskevan kansallisen ja kansainvälisen sääntelyn nojalla. Valtuutettu katsoo aiheelliseksi, että tähän kiinnitetään huomiota esityksen jatkovalmistelussa.

Yhdenvertaisuuden käsite sisältää sekä yhdenvertaisuuslaissa että perustuslaissa kaksi elementtiä. Toinen on vaatimus samassa tilanteessa olevien henkilöiden samanlaisesta kohtelusta ja toinen on vaatimus lopputuloksen yhdenvertaisuudesta eli että erilaiset lähtötilanteet voivat edellyttää henkilöiden erilaista kohtelua, jotta tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuu.

Ehdotetussa sääntelyssä on huomioitava nämä molemmat velvoitteet. Tarpeellisin paikoin esityksessä tulee viitata perustuslain 6 §:n ja yhdenvertaisuuslain mukaisiin velvoitteisiin tarvittaessa kohdella ihmisiä eri tavalla. Yhdenvertaisuuslaissa kielletään välillinen syrjintä (YVL 13 §) sekä säädetään velvoitteesta kohtuullisiin mukautuksiin (YVL 15 §, ks. jäljempänä tässä lausunnossa).

Mikäli sääntelyn perusteluissa ei relevantein paikoin kiinnitetä huomioita näihin lakisääteisiin velvoitteeseen kohdella tarvittaessa vapautensa menettänyttä henkilöä eri tavalla yhdenvertaisuuslain mukaisesti, syntyy valtuutetun näkemys riski syrjivistä käytännöistä ja tilanteista.

Esimerkkipaikkoina, joihin tähän tulisi kiinnittää huomioita, valtuutettu nostaa esille seuraavat:

- 1) 1 luvun 3 § (Vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittaminen)
- 2) 1 luvun 4 § (Vapautensa menettäneen kohtelusta)
- 3) 2 luku 3 § (Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen)
- 4) 3 luvun säännökset sijoittamisesta, perushuollosta ja siirtämisestä (esimerkiksi ruokahuoltoa koskeva 4 §, jossa tulisi viitata yhdenvertaisuuslain 13 §:n välillisen syrjinnän kieltoon)
- 5) Kaikki asetuksen- ja määräyksenantotoimivaltaa koskevien säännösten perustelut sekä poliisilaitosten järjestyssääntöä koskevan sääntelyn perustelut.

Vammaisten henkilöiden oikeudet tulee huomioida ehdotetussa sääntelyssä

Valtuutetun näkemyksen mukaan esitettyä säädöstä ei ole riittävällä tavalla arvioitu vammaisten henkilöiden oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ja sitä koskevan sääntelyn, muun muassa YK:n vammaisyleissopimuksen ja yhdenvertaisuuslain 15 §:n (velvoite kohtuullisiin mukautuksiin), näkökulmista. Valtuutettu katsoo tarpeelliseksi, että asian jatkovalmistelussa esitys arvioidaan ja lisätään tarvittavia perusteluita tästä näkökulmasta.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaan viranomaisen on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada yleisesti tarjolla olevia palveluita.

Esimerkkejä täsmentämistarpeista perustelutasolle:

- 1) Kansainvälisiä sopimuksia koskevassa osiossa tulee huomioida YK:n vammaisyleissopimus CRPD ja esimerkiksi sen esteettömyyttä, saavuttavuutta ja kohtuullisia mukautuksia koskevat velvoitteet (mukaan lukien ja erityisesti artiklat 5 ja 9) sekä artikla 14, joka koskee vapautta ja turvallisuutta.
- 2) Ehdotetun 2:3 § (Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen) perusteluissa tulee viitata YVL 15 §:n kohtuullisia mukautuksia koskevaan velvoitteeseen sekä viittomakielilakiin (359/2015).
- 3) 2 luvun 5 §:n (Tulotarkastus ja tietojen rekisteröinti) perusteluihin tulisi lisätä kattavammat viittaukset vammaisten henkilöiden oikeuksien ja tarpeiden huomioimiseen sekä kiinnittää huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen mukaiseen vammaisuuden määritelmään (1. artikla).
- 4) 3 luvun (Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen) sisältämien säännösten perusteluiden jatkovalmistelussa on arvioitava tarpeet käsitellä vammaisten henkilöiden näkökulmaa, esimerkiksi erityisesti 3 §:ssä, jossa säädetään vapautensa menettäneiden majoitustilasta.
- 5) Terveystieteiden huoltoa koskevaan 5-lukuun tulisi tehdä vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista tukevat viittaukset sekä kiinnittää huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen mukaiseen vammaisuuden määritelmään.
- 6) Kirjeenvaihtoa ja puhelua koskevaan 6-lukuun tulisi tehdä vammaisten henkilöiden oikeuksien yhdenvertaista toteutumista tukevat viittaukset, mm. viittaukset kohtuullisten mukautusten velvoitteeseen.
- 7) Säilytystilan järjestystä koskevaan 8-lukuun ja sen järjestyssääntöä koskevaan 8:1 §:ään tulisi tehdä vammaisten henkilöiden oikeuksien yhdenvertaista toteutumista tukevat viittaukset, mm. viittaukset kohtuullisten mukautusten velvoitteeseen.

Huomiota yhdenvertaisen kohtelun toteutumiseksi kielen perusteella

Vieraskielisten ja ulkomaalaisten kiinniotettujen oikeuksien turvaamiseksi valtuutettu ehdottaa, että 2 luvun 3 §:n 6 momenttiin, jossa käsitellään valvontaviranomaisten luettelon saatavilla oloa, lisättäisiin säännös tasolle ”yleisimmin käytetyillä kielillä”.

2 luvun 3 §:n perusteluissa tulisi viitata kotoutumislain (1386/2010) 5 §:ään, jonka mukaan viranomaisen on huolehdittava muun muassa ”asian tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei

vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi tässä laissa tarkoitettussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta.

2 luvun 3 §:n perusteluissa tulisi viitata myös kielilakiin (432/2003) sekä erityisesti kielilain 23 §:ään, joka mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Valtuutettu toteaa tämän olevan tarpeellista erityisesti siksi, että yleisesti ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisessa on viranomaisissa ja poliisin toiminnassa havaittu selkeitä puutteita.

Ulkomaalaislain nojalla säilöön otettujen oikeuksien turvaaminen

Ulkomaalaislain (301/2004) nojalla säilöön otettu ulkomaalainen voidaan lain 123 a §:n nojalla sijoittaa poikkeuksellisesti myös poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin. Säilöön otetun kohtelusta säädetään laissa säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (116/2002), jonka 1 §:n 3 momentin mukaan ”Poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan ensisijaisesti tätä lakia.” Lainkohdan mukaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia sovelletaan näissä tapauksissa vain siltä osin kuin se on välttämätöntä ottaen huomioon poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystilojen järjestys ja turvallisuus.

Valtuutettu pitää hyvänä, että esitysluonnoksessa on tuotu esiin CPT:n huomioita ongelmista ja vaatimuksista, joita liittyy ulkomaalaislain nojalla säilöön otettujen kohteluun, kun heidät on sijoitettu poliisin pidätystiloihin. Valtuutettu katsoo kuitenkin, että esitettävässä säädöksessä on joko lain tai hallituksen esityksen tasolla tuotava esitysluonnosta selkeämmin esiin edellä kuvattu säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta annetun lain ensisijaisuus.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Lisätietoja:

Ylitarkastaja

Joonas Rundgren (ulkomaalaisasiat)

Ylitarkastaja

Tiina Valonen (muut)